

Profielkeuze

2016-2017

Havo-3

Voorwoord

Volgend cursusjaar begint voor uw zoon/dochter de Tweede Fase. Dit jaar moet uw kind daarom een profiel kiezen.

Daarbij komt heel wat kijken. U ontvangt hierbij informatie over de Tweede Fase om samen met uw kind de eerste stap te kunnen zetten naar een verantwoorde profielkeuze.

W.A.G.M. van Rooijen
decaan HAVO
e-mail: w.van.rooijen@vlietlandcollege.nl

- - -

De 2^e fase

Inleiding

Het doel van de 2e fase is leerlingen zelfstandiger te leren werken om daardoor de aansluiting van het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs te verbeteren.

In het verleden was vooral de leraar actief tijdens de les en de leerling werd dat pas als het geleerde toegepast moest worden tijdens het huiswerk. In de Tweede Fase gaat dat veranderen. De leerling neemt meer verantwoordelijkheid voor wat hij leert.

Er is minder plaats voor kennisoverdracht, er wordt meer aandacht besteed aan het omgaan met informatiebronnen. In de Tweede Fase is het de bedoeling dat leerlingen met meer vrijheid en zelfstandigheid leren omgaan.

Wat zijn profielen?

De leerlingen kunnen niet vrij kiezen welke vakken zij willen volgen. In de Tweede Fase zijn bepaalde vakken in één cluster gezet. Het gaat daarbij om vakken die naar inhoud en aanpak raakvlakken met elkaar hebben. Het profiel bestaat uit een aantal verplichte vakken en uit profielkeuzevakken. Een dergelijk cluster van vakken geeft een betere voorbereiding op bepaalde beroepsectoren in de samenleving en de opleidingen daarvoor.

Een cluster van aan elkaar gekoppelde vakken wordt een **profiel** genoemd.

Er zijn vier profielen:

- Cultuur en Maatschappij (C + M)
- Economie en Maatschappij (E + M)
- Natuur en Gezondheid (N + G)
- Natuur en Techniek (N + T)

Alle leerlingen volgen, ongeacht hun profiel, dezelfde vakken in het **gemeenschappelijk** deel. Dit gemeenschappelijk deel bestaat uit de vakken Nederlands, Engels, maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en cultureel kunstzinnige vorming.

Naast het **profiel** deel en het **gemeenschappelijk** deel is er nog het **vrije** deel. Dit vrije deel bestaat uit een schoolgebonden gedeelte en één keuze-examenvak.

Het schoolgebonden gedeelte betreft het vak godsdienst/levensbeschouwing, Oriëntatie op Vervolg Onderwijs, de werkweek, het mentoruur en sportoriëntatie. De keuze van het profielkeuzevak en keuze-examenvak is aan bepaalde voorwaarden gebonden.

Informatie over de keuze van een profiel, van de profielkeuzevakken en van het keuze-examenvak vindt u in deze brochure.

Studielast

Welk profiel ook gekozen wordt en welke keuzes ook gemaakt worden, de leerlingen hebben allemaal dezelfde studielast. Dat is het aantal uren dat de leerling moet besteden aan schoolactiviteiten zoals contact- en huiswerkuren. Die uren zijn verdeeld over de vakken. Dat is wettelijk vastgelegd in studielasttabellen.

De school bepaalt hoe die studielast verdeeld wordt over lessen, huiswerk, studie-uren op school, excursies enz. Ieder leerjaar in de Tweede Fase heeft voor elke leerling dezelfde studielast, namelijk 1600 uur (SBU).

Ofwel: een 40-urige 'baan' van 40 werkweken en 12 weken vakantie.

In de praktijk levert dit uitgangspunt wel problemen op. In werkelijkheid is een leerling maar ongeveer 37 weken op school. Gevolg: van leerlingen wordt verwacht dat ze ook veel zelfstandig doen.

Keuzebegeleiding

De leerlingen worden op verschillende manieren op het kiezen van een profiel voorbereid. Ook de gevolgen van de keuzes met het oog op vervolgopleiding en de arbeidsmarkt komen nadrukkelijk aan de orde.

De decanen en vooral de mentoren verzorgen keuzebegeleidingslessen in de derde klas waarin met behulp van bijvoorbeeld opdrachten de leerlingen aan het denken worden gezet. Zij krijgen o.a. informatie over beroepen en opleidingen, die aansluiten bij de profielen. Verder worden zij gestimuleerd na te denken over zichzelf en hun eigen rol.

We gebruiken hierbij een keuzebegeleidingmethode Qompas en Webquests van de stichting HACO. Naast deze methode is er de brochure "Ieder zijn vak" (die in februari 2017 wordt uitgedeeld), waarin uitvoerig beschreven wordt wat de vakken in de Tweede Fase op Het Vlietland College inhouden. In lessen maken leerlingen kennis met de inhoud en eisen van bekende en nieuwe vakken in de Tweede Fase.

Tijdens de Tweede Fase volgen de leerlingen een programma dat erop gericht is een vervolgopleiding te kiezen. De leerling bezoekt o.a. open dagen, loopt met studenten mee, interviewt beroepsbeoefenaren en stippelt zo stapsgewijs zijn loopbaan uit.

Naast deze op de groep gerichte activiteiten heeft de decaan gesprekken met individuele leerlingen (en hun ouders) over de keuzes binnen en na Het Vlietland College.

Rol van de ouders

De ouders worden in het derde leerjaar, maar ook in de daaropvolgende leerjaren uitgenodigd op voorlichtingsavonden.

In het derde leerjaar staat de profielkeuze centraal, terwijl in de volgende leerjaren uitleg wordt gegeven over de opbouw van het vervolgonderwijs, de examens, de inschrijving voor het vervolgonderwijs en overige actuele aanvullende informatie.

In september 2016 hebben de ouders een algemene voorlichting over de Tweede Fase en de gang van zaken in het schooljaar gekregen. In maart (6 en 8) 2017 is er per klas een ouderavond gepland voor ouders (en leerlingen) ter ondersteuning van de profielkeuze. De leerlingen houden presentaties over de profielkeuze om nadere informatie over de invulling van de Tweede Fase op Het Vlietland College te geven.

Van de ouders wordt verwacht dat zij actief met hun zoon of dochter meedenken. Ze spelen een belangrijke rol in de begeleiding van hun kind bij die keuzes. Daarom moeten zij goed op de hoogte zijn van het keuzeproces, wat er te kiezen is en de gevolgen daarvan. Belangrijk in dit verband is:

- een goed contact met de school over studieresultaten, onverhoopte problemen in de gezinssituatie e.d.;
- te zorgen voor een rustige werkplek voor het leren en maken van het huiswerk;
- het begeleiden vanuit de thuissituatie van het keuzeproces van zoon/dochter, b.v. door te praten over het eigen keuzeproces, over het eigen beroep.

Decanen helpen bij de keuze

De decanen zijn verantwoordelijk voor een goed verloop van het keuzeproces in de verschillende klassen. Dit betekent nauwe samenwerking met docenten en mentoren. Daarnaast zijn de decanen de deskundigen op het gebied van studie en arbeidsmarkt. Zij beschikken over de benodigde informatie over vervolgopleidingen, beroepen, arbeidsmarktprognoses en zij kunnen bemiddelen bij het afleggen van testen die kunnen helpen bij het kiezen van een vervolgopleiding en beroep.

Op de website staat vermeld wanneer welke decaan beschikbaar is. In elke pauze is in principe één van de decanen aanwezig. Dan kan een leerling binnen lopen voor informatie of voor het maken van een afspraak. Zelfs tijdens de les is het mogelijk om met een decaan te spreken. De leerling maakt van te voren een afspraak en geeft dit door aan de docent(e), die de leerling op dat moment heeft (natuurlijk niet tijdens voortgangstoetsen en so's).

Uiteraard kunnen ouders ook door middel van email of telefoon een afspraak maken.

Stappen in het keuzeproces

We kunnen verschillende stappen onderscheiden in het keuzeproces.

Ten eerste volgen alle leerlingen het gemeenschappelijke deel (Nederlands, Engels, maatschappijleer, lichamelijke opvoeding, cultureel kunstzinnige vorming).

Ten tweede kiezen de leerlingen een profiel en daarnaast één of twee (C+M) profielkeuzevakken. Zie daarvoor het schema op blz. 6 en 7.

Ten derde kiezen de leerlingen nog één examenvak en een aantal activiteiten om de studielast op het minimaal verplichte aantal van 3200 studielasturen (SBU) te brengen. De leerlingen kunnen uit een aantal vakken kiezen. Bepaalde activiteiten b.v. het mentoruur liggen vast.

Verandering profielkeuze

De leerlingen kiezen aan het eind van de derde klas HAVO hun profiel, het profielkeuzevak én hun keuze-examenvak. Aangezien in 4-HAVO lessen zullen worden gegeven in alle vakken zal het wisselen van een profiel of van een vak voor de leerlingen altijd problemen met zich meebrengen. Leerlingen zullen er bij tussentijdse wisseling van profiel of vak rekening mee moeten houden dat ze zelfstandig achterstanden dienen in te halen.

Voor zover we nu kunnen overzien kan men in het algemeen stellen, dat een wisseling haalbaar is tot de herfstvakantie.

Doorstroom naar het VWO

Willen leerlingen na het behalen van hun diploma in aanmerking kunnen komen voor een vervolgstudie op het VWO dan is een tweede moderne vreemde taal bij het profiel EM verplicht. Bij de andere profielen moet er nog een extra vak gekozen worden indien er geen tweede moderne vreemde taal gekozen is. Er kan dan alleen een vak gekozen worden dat niet al in VWO-4 gegeven wordt.

Waar kan ik meer informatie vinden?

Bij de **schooldecaan**. De decanen hebben een uitvoerig documentatiesysteem met brochures van opleidingen, naslagwerken, videobanden en computerprogramma's. Deze laatste kunnen geraadpleegd worden in de mediatheek.

Het Vlietland College heeft een speciale decanensite. Zie www.vlietlandcollege.dedecaan.net.

Wat is DeDecaan.net?

Het is een landelijk netwerk voor en door schooldecanen. Op de website vindt u informatie over LOB (Loopbaan Oriëntatie Begeleiding) en keuzebegeleiding. Leerlingen en ouders kunnen via de site informatie zoeken, hun decaan een e-mail sturen, vragen stellen in het forum en hun profiel of studiekeuze aangeven. Voor het eerst op deze site? Voordat men optimaal van deze site gebruik kan maken moet men eerst aangemeld zijn. Op de startpagina staat rechtsboven een button met "inloggen". Als u daar op klikt kunt u zich registreren als ouders/verzorgers.

Via **Keuzekenners** (zie op de startpagina links in de parse balk het kopje Keuzekenners) kunnen leerlingen op scholen van Dedecaan.net vragen stellen over allerlei studies en beroepen aan studenten, die

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

op één van de scholen van DeDecaan.net hebben gezeten (de studiekeppers) en ouders van leerlingen op deze scholen (de beroepskenners). U kunt zich ook beschikbaar stellen als beroepskenner. Nadat u zich heeft aangemeld bij de site www.vlietlandcollege.dedecaan.net ziet u de voorpagina. Ga naar het kopje “keuzekenners”. Hier kunt u zich beschikbaar stellen als “beroepskenner”.

Jaarlijks organiseren de decanen uit de regio Leiden, in de maand november, vier **voorlichtingsavonden** voor leerlingen en ouders. Op deze avonden kan men steeds met twee opleidingen kennis maken. De data staan op de site www.leidsevoorlichtingsavonden.nl

U vindt op deze site ook andere nuttige informatie.

De Tweede Fase-leerlingen krijgen in november een uitgebreid programma. Ook de leerlingen van de keuzeklassen kunnen desgewenst een programma krijgen om deze avonden te bezoeken. Zij kunnen dit bij de decanen ophalen.

In februari 2017 ontvangen de ouders een uitnodiging voor voorlichting over de verschillende Profielen en de gevolgen die mogelijke keuzes voor het vervolgonderwijs kunnen hebben. Deze **Profielavonden** zijn op 6 en 8 maart 2017.

Overgangsnormen - Bevordering van klas 3 naar 4

Deze worden gepubliceerd op de website www.vlietlandcollege.nl.

Ga naar “Onderwijs” Ga naar “Publicaties en downloads. Zie “bevorderingsnormen”.

Kenmerken en vaardigheden die passen bij profielen

Hieronder staat per profiel een aantal opmerkingen/kreten, die wat meer vertellen over de vaardigheden en eigenschappen voor welke leerlingen, die een dergelijk profiel kiezen, zouden moeten bezitten. Het is ondoenlijk om hier een volledige opsomming te geven.

Cultuur en Maatschappij (C+M)

Werken met talen
Belangstelling voor werken met de krant, tv of film
Maatschappelijke taken
Artistiek bezig zijn
Interesse in mensen
Sociaal betrokken zijn
Handig met taal
Teamwerkers

Kritisch lezen en luisteren
De juiste aantekeningen maken
Het leuk vinden een eigen mening te vormen
Hedendaagse ontwikkelingen willen verklaren
Een tekst snel in grote lijnen kunnen begrijpen
Woorden en begrippen gemakkelijk kunnen onthouden
Geïnteresseerd zijn in de landen waar de moderne vreemde taal gesproken wordt

Economie en Maatschappij (E+M)

Werken op kantoor
Adviseren over zaken
Gevoel voor cijfers
In voor leidinggeven
Verkoper zijn
Ondernemend
Zakelijk
Teamwerkers

Goede sprekers
Rekenaars
Kritisch lezen
Hoofdzaken uit een tekst weten te halen
Werken met grafieken, tabellen en kaarten
Verbanden leggen tussen theorie en praktijk
Het leuk vinden kennis op te doen door te lezen

Natuur en techniek (N+T)

Gaan voor ontwerpen en bouwen
Niet weglopen voor berekeningen
Gevoel voor techniek
Advies geven
Oog hebben voor het milieu
Systematisch en logisch denken
Rekenaars en tekenaars

Handvaardig en praktisch
Teamwerkers
Ruimtelijk inzicht hebben
Doorzettingsvermogen hebben
Het leuk vinden problemen op te lossen
Het leuk vinden proeven te doen
Zorgvuldig en precies zijn

Natuur en Gezondheid (N+G)

Medische interesse hebben
Oog hebben voor het milieu
Mensen helpen of verzorgen
Van planten en dieren houden
Graag adviseren
Sociaal

Nuchter en praktisch
Teamwerkers
Zorgvuldig en precies zijn
Systematisch denken
Het leuk vinden om proeven te doen

INRICHTING ONDERWIJS IN DE 2e FASE

HAVO

CULTUUR & MAATSCHAPPIJ	
GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	
Nederlands	SBU 400
Engels	360
Maatschappijleer	120
Lichamelijke opvoeding (LO 1)	120
CKV	120
PROFIEL DEEL	
Duits of Frans	400
Geschiedenis	320
Profielkeuzedeel: twee vakken	
Één cultuur- en één maatschappijvak	
CV: Kunst (BV/DR) of 3 ^e MVT	320/400
en	
MV: Aardrijkskunde of economie (economie gewenst in combi met WA)	320/400
Profielwerkstuk	80
VRIJE DEEL	
Één keuze-examenvak uit:	
Management en organisatie	320
Informatica	320
Wiskunde A	320
Biologie	400
of alle niet gekozen profielkeuzevakken:	
3 ^e MVT	400
Kunst (BV/DR)	320
Economie (gewenst in combi met WA)	400
Aardrijkskunde	320
Geheel vrije deel	
schoolgebonden:	
Loopbaanoriëntatie (OVO)	40
Godsdienst/Levensbeschouwing	40
Werkweek	60
Mentoruur	80
bufferdeel: maximale grootte	
100	
TOTALEN:	3200

ECONOMIE & MAATSCHAPPIJ	
GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	
Nederlands	SBU 400
Engels	360
Maatschappijleer	120
Lichamelijke opvoeding (LO 1)	120
CKV	120
PROFIEL DEEL	
Wiskunde A of Wiskunde B	320/360
Economie	400
Geschiedenis	320
Profielkeuzedeel: één vak	
Keuze uit:	
M&O of	320
Aardrijkskunde of	320
Duits of Frans	400
Profielwerkstuk	80
VRIJE DEEL	
Één keuze-examenvak uit:	
Informatica	320
Kunst (BV/DR)	320
Biologie	400
of alle niet gekozen profielkeuzevakken:	
Management en organisatie	320
Aardrijkskunde	320
Duits of Frans	400
Geheel vrije deel	
schoolgebonden:	
Loopbaanoriëntatie (OVO)	40
Godsdienst/Levensbeschouwing	40
Werkweek	60
Mentoruur	80
bufferdeel: maximale grootte	
100	
TOTALEN:	3200

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

NATUUR & GEZONDHEID	
GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	SBU
Nederlands	400
Engels	360
Maatschappijleer	120
Lichamelijke opvoeding (LO 1)	120
CKV	120
PROFIEL DEEL	
Wiskunde A of Wiskunde B	320/360
Biologie	400
Scheikunde	320
Profielkeuzedeel: één vak	
Keuze uit:	
Natuurkunde of	400
Aardrijkskunde	320
Profielwerkstuk	80
VRIJE DEEL	
Één keuze-examenvak uit:	
Management en organisatie	320
Informatica	320
Economie	400
of alle niet gekozen profielkeuzevakken:	
Natuurkunde	400
Aardrijkskunde	320
Geheel vrije deel	
schoolgebonden:	
Loopbaanoriëntatie (OVO)	40
Godsdienst/Levensbeschouwing	40
Werkweek	60
Mentoruur	80
bufferdeel: maximale grootte	100
TOTALEN:	3200

NATUUR & TECHNIEK	
GEMEENSCHAPPELIJK DEEL	SBU
Nederlands	400
Engels	360
Maatschappijleer	120
Lichamelijke opvoeding (LO 1)	120
CKV	120
PROFIEL DEEL	
Wiskunde B	360
Natuurkunde	400
Scheikunde	320
Profielkeuzedeel: één vak	
Keuze uit:	
Biologie of	400
Informatica of	320
Profielwerkstuk	80
VRIJE DEEL	
Één keuze-examenvak uit:	
Management en organisatie	320
Economie	400
Aardrijkskunde	
of alle niet gekozen profielkeuzevakken:	
Biologie	400
Informatica	320
Geheel vrije deel	
schoolgebonden:	
Loopbaanoriëntatie (OVO)	40
Godsdienst/Levensbeschouwing	40
Werkweek	60
Mentoruur	80
bufferdeel: maximale grootte	60
TOTALEN:	3200

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

Contacturenverdeling HAVO-4 en HAVO-5.

GEMEENSCHAPPELIJK DEEL

VAK	SBU	LESUREN H4	LESUREN H5	EXAMENVORM
NE	400	4	3	S.E. + C.E.
EN	360	4	3	S.E. + C.E.
MA	120	2	0	S.E.
CKV	120	2	0	S.E.
LO	120	2	1	S.E.

Schoolgebonden VRIJE DEEL

VAK	SBU	LESUREN H4	LESUREN H5	EXAMENVORM
werkweek	60	0	0	----
OVO	40	0	0	----
GDLV	40	1	0	S.E.
mentoruur	40	1	1	---

PROFIEL(KEUZE)VAKKEN EN KEUZE-EXAMENVAKKEN

VAK	SBU	LESUREN H4	LESUREN H5	EXAMENVORM
FA/DU	400	3	3/4	S.E. + C.E.
GS	320	3	3	S.E. + C.E.
AK	320	3	3	S.E. + C.E.
WI A	320	3	3	S.E. + C.E.
WI B	360	3	4	S.E. + C.E.
NA	400	3	4	S.E. + C.E.
SK	320	3	3	S.E. + C.E.
BI	400	3	4	S.E. + C.E.
EC	400	4	4	S.E. + C.E.
M&O	320	3	3	S.E. + C.E.
BV/DR	320	4	3	S.E. + C.E.
IN	320	3	2	S.E.

C.E. = centraal examen
S.E. = schoolexamen

**OMSCHRIJVING VAN ENKELE
VAKKEN IN DE
Tweede FASE**

HAVO

Culturele en kunstzinnige vorming (CKV)

Het vak CKV is een vak, dat voor iedereen verplicht is. Dit vak bestaat uit literatuur, beeldende vormgeving, muziek, architectuur, film, toneel, cabaret en dans. De bedoeling van dit vak is dat de leerling wat meer vertrouwd raakt met kunst en cultuur.

De leerling moet voorstellingen bezoeken, naar exposities gaan, collecties beeldende kunst bekijken etc. Dit doet de leerling soms alleen, soms in groepsverband. Van die bezoeken maakt de leerling een verslag en schrijft hij/zij op wat hij/zij van die voorstelling of tentoonstelling vond. De leerling geeft dus een eigen mening.

In het onderdeel kennis over kunst en cultuur moet de leerling bijv. aan de hand van een thema verschillende overeenkomsten tussen diverse kunstvormen kunnen aangeven. Een dergelijk thema kan bijv. het alledaagse in de kunst of romantische liefde zijn.

Bij het onderdeel literatuur wordt verwacht, dat de leerling ook boeken uit de wereldliteratuur leest. Dat mogen vertaalde boeken zijn.

OVO Oriëntatie op Vervolgonderwijs

Oriëntatie op vervolgonderwijs in het middelbaar onderwijs is geen luxe. Het hoge percentage uitvallers in het hoger onderwijs wijst onmiskenbaar op de noodzaak van een goede voorbereiding op de studie die na het voortgezet onderwijs volgt. De vernieuwing van de 2e fase van HAVO en VWO is gericht op verbetering van de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. De bedoeling is dat leerlingen in hun schooltijd ontdekken wat zij aantrekkelijke beroepen en werkomgevingen vinden en onderzoeken of zij over de capaciteiten beschikken die noodzakelijk zijn om daarin te functioneren.

Om dit te bereiken is meer nodig dan een leerboek. Leerlingen zullen gemotiveerd moeten worden om vragen hierover te stellen.

De decanen stimuleren leerlingen bepaalde zaken te onderzoeken en hun ervaringen vast te leggen in een dossier. Dit dossier dient ook om gesprekken met leerlingen te voeren.

De decanen organiseren voorlichtingsavonden voor ouders en leerlingen. Op deze avonden komen de verschillende onderdelen van OVO aan de orde. Als vervolg op die avonden moeten de leerlingen verschillende stappen zetten, die daarna worden vastgelegd in het dossier.

OVO is een onderdeel van loopbaanoriëntatie (LOB). Ook OSB (oriëntatie op studie en beroep) maakt daar deel van uit. OSB komt in alle vakken aan de orde.

Management & Organisatie

M & O is een nieuw vak. Onderwerpen die tot de stof behoren zijn onder andere: interne organisatie, personeelsbeleid, logistiek en externe financiële verslaggeving. Gebleven en verder uitgediept zijn kostencalculaties, financiering en marketing. De leerling wordt geconfronteerd met economische problemen die zich in non-profit organisaties en ondernemingen kunnen voordoen.

De M&O-er zit als het ware op de stoel van de ondernemer of een andere bedrijfsfunctionaris. Hij/zij moet wikken en wegen. Welke gegevens spelen een rol en welke niet. Bij het inventariseren en het uitwerken van problemen wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de computer. Praktische opdrachten moeten, indien schriftelijke verslaggeving vereist is, met een tekstverwerker uitgevoerd worden. Database en spreadsheetprogramma's zullen eveneens aan de orde komen. Het spreekt voor zich dat het Internet veelvuldig kan worden geraadpleegd. Jaarverslagen van bekende ondernemingen worden gelezen en met het economische begrippenapparaat verder uitgediept. M & O is een fantastisch vak. Een doe-vak, waarbij je zelf het heft in handen neemt. Je leert zelf je werk in te delen, om te gaan met de wereld die management en organisatie heet. Heb je eenmaal de smaak te pakken dan wil je meer. Een scala aan hbo-opleidingen en universitaire opleidingen ligt in het verschiet.

DOORSTROOMRECHTEN van VOORTGEZET naar HOGER ONDERWIJS

Doorstroomrechten wat wordt daarmee bedoeld?

Voor elke opleiding bestaat minimaal 1 profiel waarmee je toelaatbaar bent (let op, dat wil niet altijd zeggen dat je ook wordt toegelaten, denk maar aan lotingsopleiding bijvoorbeeld). Bij de andere profielen mogen aanvullende eisen gesteld worden, maar dat moeten dan wel vakken uit het eerst genoemde profiel zijn.

Voor de Pabo gelden de volgende aanvullende eisen: met een havodiploma moet je de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie in je pakket hebben. Heb je 1 of meer vakken niet in je pakket, dan hoef je alleen de toelatingstoetsen te maken van de vakken die *niet* in je pakket zitten.

Nadere vooropleidingseisen voor opleidingen in het HOGER BEROEPSONDERWIJS, (gebaseerd op de publicatie 'Nadere vooropleidingseisen' gepubliceerd door het ministerie van OCW in mei 2015) voor de aspirant-studenten die het eindexamen hoger algemeen voortgezet onderwijs hebben afgelegd volgens de profielen zoals die vanaf 1/8/2007 in het voortgezet onderwijs worden aangeboden. Soms treden er veranderingen op. De meest recente gegevens zijn te verkrijgen bij de decaan of op de sites van de verschillende opleidingsinstituten.

Betekenis van gebruikte tekens en afkortingen:

✓ : toegangsrecht ☒ : **geen** toegangsrecht

Een vakaanduiding betekent dat er toegangsrecht is indien aan de vakaanduiding is voldaan.
() : uit de tussen haken vermelde vakken kan worden gekozen. Eén van de genoemde vakken is voldoende.

bi: biologie	mvt: moderne vreemde taal	sk: scheikunde
ec: economie	na: natuurkunde	wisa: wiskunde A
gs: geschiedenis	nl&t: natuur, leven en technologie	wisb: wiskunde B
m&o: management en organisatie	du: Duits	fa: Frans
maw: maatschappijwetenschappen	Ad: Associate degree	

havo verplichte profielvakken	N+T	N+G	E+M	C+M
	wib	wia/b	wia/b	gs
	na	bi	ec	mvt
	sk	sk	gs	
Profielkeuzevak zie schoolaanbod	1	1	1	2

1. INSTROOM MET HAVO-DIPLOMA

Sector economie (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1.	Accountancy ³	✓	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
2.	Advanced Business Creation	ec of m&o	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
3.	Bedrijfseconomie ³	✓	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
4.	Bestuurskunde /overheidsmanagement	ec	ec	✓	ec
5	Bedrijfskunde MER ³	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec of m&o
6	Business Administration in Hotel Management ¹	2e mvt	2e mvt	2e mvt	ec of m&o
7	Business IT & Management ³	✓	✓	✓	✓
8	Business Studies	ec of m&o	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
9	Commercieel Management ³	✓	✓	✓	ec of m&o) + wi (a of b)
10	Commerciële economie ³	ec of m&o	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
11	Communicatie ³	✓	✓	✓	wi (a of b)
12	Communicatiesystemen	✓	✓	✓	wi (a of b)
13	European Studies	2e mvt	2e mvt	2e mvt	✓

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
14	Facility management ³	ec of m&o	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
15	Financial services management	✓	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
16	Fiscaal Recht en Economie	✓	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
17	Food and business	✓	✓	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
18	Functiegerichte bachelor in toerisme en recreatie ³	✓	✓	✓	ec of m&o
19	HBO-Rechten	✓	✓	✓	✓
20	Hogere Juridische opleiding	✓	✓	✓	✓
21	Hoger hotelonderwijs ^{1,3}	2e mvt	2e mvt	2e mvt	ec of m&o
22	Hoger toeristisch en recreatief onderwijs ³	✓	✓	✓	ec of m&o
23	Informatiedienstverlening en -management ³	✓	✓	✓	✓
24	Informationmanagement	✓	✓	✓	ec of m&o
25	Integrale veiligheid	✓	✓	✓	✓
26	Integrale veiligheidskunde	ec	ec	✓	ec
27	International Business	✓	✓	✓	ec of m&o of wia
28	International business and languages	ec of m&o	ec of m&o	✓	✓
29	International business and management studies	ec of m&o of 2e mvt	ec of m&o of 2e mvt	✓	ec of m&o
30	International Business Innovation Studies	Ec of m&o	✓	✓	✓
31	International Fresh Business Management	Ec of m&o	Ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
32	Journalistiek	✓	✓	✓	✓
33	Kunst en economie	✓	✓	✓	✓
34	Lifestyle	✓	✓	✓	✓
35	Logistiek en economie	ec of m&o	ec of m&o	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
36	Media and entertainment management	✓	✓	✓	ec of m&o
37	Media, informatie en communicatie	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec of m&o
38	Oriëntaalse talen en communicatie	✓	✓	✓	✓
39	People and Business Management	✓	✓	✓	✓
40	Security Management	✓	✓	✓	✓
41	Small business & retail management ³	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec of m&o
42	Sport, management en ondernemen ¹	✓	✓	✓	wi (a of b)
43	Toegepaste Bedrijfskunde	2e mvt ²	2e mvt ²	2e mvt ²	✓
44	Trade management Azië	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec of m&o
45	Vastgoed en makelaardij	✓	✓	✓	(ec of m&o) + wi (a of b)
46	Vertaalacademie ⁵	2e mvt	2e mvt	2e mvt	✓

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
47	Vitaliteitsmanagement & Toerisme ³	✓	✓	✓	✓
48	Vrijtijdsmanagement ³	✓	✓	✓	ec of m&o

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen. ³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

⁵ Frans of Duits verplicht indien deze taal wordt gekozen.

Sector gedrag en maatschappij (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1.	Creatieve therapie ¹	✓	✓	✓	✓
2.	Culturele en maatschappelijke vorming	✓	✓	✓	✓
3.	Godsdienst-pastoraal werk	✓	✓	✓	✓
4.	Human Resource Management ³	✓	✓	✓	✓
5	Integrale veiligheidskunde	ec	ec	✓	ec
6	Maatschappelijk werk en dienstverlening	✓	✓	✓	✓
7	Pedagogiek ³	✓	✓	✓	✓
8	Pedagogisch management Kinderopvang	✓	✓	✓	✓
9	Sociaaljuridische dienstverlening ³	✓	✓	✓	✓
10	Sociaal pedagogische hulpverlening	✓	✓	✓	✓
11	Social work	✓	✓	✓	✓
12	Sport en bewegen ¹	✓	✓	✓	✓
13	Sport en bewegingseducatie	✓	✓	✓	✓
14	Toegepaste psychologie	✓	✓	✓	wi (a of b)

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sector gezondheidszorg (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1	Ergotherapie, opleiding voor	✓	✓	✓	✓
2	Farmakunde	✓	✓	✓	✓
3	Fysiotherapeut, opleiding tot	✓	✓	✓	✓
4	Huidtherapie	✓	✓	✓	✓
5	Kunstzinnige therapie	✓	✓	✓	✓
6	Logopedie, opleiding voor ¹	✓	✓	✓	✓
7	Management in de zorg ^{1, 3}	✓	✓	✓	✓
8	Medisch beeldvormende en radiotherapeutische technieken	✓	✓	✓	wi (a of b)
9	Medische Hulpverlening	✓	✓	✓	✓
10	Mondzorgkunde	✓	✓	✓	✓
11	Oefentherapie Cesar	✓	✓	✓	✓
12	Oefentherapie Mensendieck	✓	✓	✓	✓
13	Optometrie	✓	✓	✓	wi (a of b)
14	Orthoptie	✓	✓	✓	wi (a of b)
15	Podotherapie, opleiding	✓	✓	✓	✓
16	Psychomotorische Therapie en Bewegingsagogie ¹	✓	✓	✓	✓

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
17	Sport, Gezondheid en Management ³	✓	✓	✓	✓
18	Toegepaste gerontologie	✓	✓	✓	✓
19	Verloskunde ¹	bi	✓	bi + sk	bi + sk + wi (a of b)
	Verpleegkundige, opleiding tot ³	✓	✓	✓	✓
	Voeding en diëtiëk	✓	✓	✓	✓

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sector landbouw en natuurlijke omgeving (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1.	Bedrijfskunde en agribusiness ³	✓	✓	✓	wi (a of b)
2.	Biotechnologie	✓	✓	☒	☒
3.	Bos- en natuurbeheer	✓	✓	✓	wi (a of b)
4.	Dier- en veehouderij ³	✓	✓	sk	☒
5.	Diermanagement	✓	✓	bi	☒
6.	Educatie en kennismanagement groene sector ^{2, 3}	✓	✓	✓	✓
7.	Food Commerce & Technology	✓	✓	wi (a of b)	wi (a of b)
8.	Food design and Innovation	✓	✓	✓	wia
9.	Geo Media & design	✓	✓	✓	wi (a of b)
10.	Greenport Business & Retail	✓	✓	✓	wi (a of b)
11.	Kust- en zeemanagement	✓	✓	✓	wia
12.	Land- en watermanagement	✓	✓	sk	☒
13.	Landscape and Environment Management	✓	✓	✓	wi (a of b) of ec
14.	Milieukunde ³	✓	✓	sk	☒
15.	Platteland vernieuwing	✓	✓	✓	wi (a of b)
16.	Toegepaste Biologie	✓	✓	sk	☒
17.	International Development Management	✓	✓	✓	wi (a of b) of ec
18.	Tuinbouw en akkerbouw ³	✓	✓	sk	☒
19.	Tuin- en landschapsinrichting ³	✓	✓	✓	wi (a of b)
20.	Voedingsmiddelentechnologie	✓	✓	wia+sk	☒
21.	Watermanagement	✓	✓	✓	☒

² Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs en/of beroepsonderwijs en volwasseneneducatie van de tweede graad.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sector onderwijs (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1.	Aardrijkskunde ²	✓	✓	✓	✓
2.	Algemene economie ²	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec
3.	Basisonderwijs, opleiding tot leraar ¹	✓	✓	✓	✓
4.	Beeldende kunst en vormgeving, docent ¹	✓	✓	✓	✓
5.	Bedrijfseconomie ²	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec
6.	Biologie ²	✓	✓	bi of nl&t	bi of nl&t
7.	Bouwkunde I en II ^{2, 3}	✓	✓	✓	wi (a of b)

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
8.	Bouwtechniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
9.	Consumptieve techniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	✓
10.	Dans, docent ¹	✓	✓	✓	✓
11.	Duits ²	du	du	du	du
12.	Economie ²	ec of m&o	ec of m&o	✓	ec
13.	Elektrotechniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
14.	Engels ^{2,3}	✓	✓	✓	✓
15.	Frans ²	fa	fa	fa	fa
16.	Fries ²	✓	✓	✓	✓
17.	Geschiedenis ²	✓	✓	✓	✓
18.	Gezondheidszorg en welzijn ^{2,3}	✓	✓	✓	✓
19.	Godsdienst ²	✓	✓	✓	✓
20.	Informatie- en communicatietechnologie ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
21.	Installatietechniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
22.	Islam-godsdienst ²	✓	✓	✓	✓
23.	Lichamelijke opvoeding ¹	✓	✓	✓	✓
24.	Maatschappijleer ²	✓	✓	✓	✓
25.	Mechanische techniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
26.	Mens en maatschappij ^{2,3}	✓	✓	✓	✓
27.	Mens en Technologie ²	✓	✓	✓	wi (a of b)
28.	Motorvoertuigtechniek I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
29.	Muziek, docent ¹	✓	✓	✓	✓
30.	Natuurkunde ²	✓	na of nl&t	☒	☒
31.	Nederlands ²	✓	✓	✓	✓
32.	Omgangskunde ^{2,3}	✓	✓	✓	✓
33.	Opleiding tot Leraar Nederlandse Gebaren-taal (NGT) /Bacheloropleiding tot Tolk NGT. ^{1,2,3}	✓	✓	✓	✓
34.	Opleidingskunde	✓	✓	✓	✓
35.	Pedagogiek ²	✓	✓	✓	✓
36.	Scheikunde ²	✓	✓	☒	☒
37.	Spaans ²	✓	✓	✓	✓
38.	Techniek ^{2,3}	✓	✓	☒	☒
39.	Technisch Beroepsonderwijs ³	✓	✓	✓	wi (a of b)
40.	Theater, docent ¹	✓	✓	✓	✓
41.	Verzorging/ huishoudkunde ²	✓	✓	✓	✓
42.	Verzorging/ gezondheidskunde ²	✓	✓	✓	✓
43.	Werktuigbouwkunde I en II ^{2,3}	✓	✓	✓	wi (a of b)
44.	Wiskunde ²	✓	wib	wib	wib

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen.

² Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs en/of beroepsonderwijs en volwasseneneducatie van de tweede graad.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sector taal en cultuur (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1.	Autonome beeldende kunst ¹	✓	✓	✓	✓
2	Beeldende Kunst en Vormgeving ¹	✓	✓	✓	✓
3	Circus and Performance Art ¹	✓	✓	✓	✓
4	Circus Arts ¹	✓	✓	✓	✓
5	Cultureel Erfgoed	✓	✓	✓	✓
6	Dans ^{1, 3}	✓	✓	✓	✓
7	Film en televisie ¹	✓	✓	✓	✓
8	Muziek ^{1, 3}	✓	✓	✓	✓
9	Muziektherapie ¹	✓	✓	✓	✓
10	Theater ¹	✓	✓	✓	✓
11	Vormgeving ^{1, 3}	✓	✓	✓	✓

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sector techniek (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1	Applied Science	✓	✓	☒	☒
2	Archeologie	✓	✓	✓	✓
3	Automotive	✓	na of nl&t	☒	☒
4	Aviation	✓	na of nl&t	na	☒
5	Bio-informatica	✓	✓	✓	wi (a of b) of na
6	Biologie en medisch laboratoriumonderzoek ³	✓	✓	☒	☒
7	Biotechnologie	✓	✓	☒	☒
8	Bouwkunde ³	✓	na of nl&t	wib + na	☒
9	Built environment	✓	✓	✓	☒
10	Chemie	✓	✓	☒	☒
11	Chemische technologie ³	✓	✓	☒	☒
12	Civiele techniek ³	✓	na of nl&t	☒	☒
13	Communication and multimedia design	✓	✓	✓	wi (a of b)
14	Creative Media and Game Technologies	✓	✓	✓	✓
15	Elektrotechniek	✓	na of nl&t	☒	☒
16	Engineering	✓	✓	✓	☒
17	Fashion and Textile technologies	✓	✓	✓	wi (a of b)
18	Forensisch onderzoek	✓	na of nl&t	☒	☒
19	HBO-ICT	✓	✓	✓	✓
20	Industrieel product ontwerpen	✓	✓	✓	wi (a of b)
21	Informatica ³	✓	✓	✓	✓
22	Logistics Engineering	✓	✓	✓	☒
23	Luchtvaarttechnologie	✓	na of nl&t	☒	☒
24	Maritiem officier ¹	✓	na of nl&t	☒	☒
25	Maritieme Techniek ³	✓	na of nl&t	☒	☒
26	Mechatronica	✓	na of nl&t	☒	☒
nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M

Profielkeuze 2016-2017 HAVO

27	Mens en Techniek / Bewegingstechnologie	✓	✓	✓	wi (a of b)
28	Milieukunde	✓	✓	sk	☐
29	Ocean Technology	✓	na of nl&t	☐	☐
30	Ruimtelijke Ontwikkeling	✓	✓	✓	✓
31	Technische bedrijfskunde ³	✓	✓	✓	☐
32	Technische informatica ³	✓	✓	wib	wib
33	Technische natuurkunde	✓	na of nl&t	☐	☐
34	Toegepaste Wiskunde	✓	✓	wib	wib
35	Watermanagement	✓	✓	✓	☐
36	Werktuigbouwkunde	✓	na of nl&t	☐	☐

¹ Voor deze opleiding gelden aanvullende eisen.

³ Aan deze opleiding is bij tenminste één instelling een Ad verbonden

Sectoroverstijgend (HBO: instroom met havo-diploma)

nr	Opleidingen	N+T	N+G	E+M	C+M
1	HBO-ICT	✓	✓	✓	✓
2	Windesheim Honours College	✓	✓	✓	wi (a of b)
3	Politics, Psychology, Law and Economics	✓	✓	✓	✓